

IGAZSÁGÜGYI MINISZTERIUM
KÖZIGAZGATÁSI ÁLLAMTITKÁR

1055 BUDAPEST, KOSSUTH TÉR 4.

IM/CIV/2005/MAGÁNJ/383.

Ea: dr. Makai Katalin

Csernus Eszter asszonynak,
ügyvivő
HIV/AIDS és Betegjogi Programvezető
Társaság a Szabadságjogokért

B u d a p e s t

Tisztelt Asszonyom!

Miniszter úrhoz címzett megkeresésével kapcsolatban a következőkről tájékoztatom:

1) Az Egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény (Etv.) IX. fejezete tartalmazza az emberi reprodukcióra irányuló különös eljárásokat (a továbbiakban: reprodukciós eljárás). Korábban jogszabály csak az ún. művi megtermékenyítést szabályozta - amikor a házastársak közös kérelmére a feleséget anonim donor spermiumával termékenyítik meg - és rendezte az ennek következtében született gyermek családi jogállását. E szerint az így született gyermek tekintetében a férj apaságát nem lehet vitássá tenni.

Az Etv. ugyanakkor már a reprodukciós eljárások széles körét szabályozza. Lehetővé teszi az adományozott ivarsejttel végzett mesterséges ondóbevitelten túlmenően az ivarsejt adományozásával történő, testen kívüli megtermékenyítést és embrió-beültetést, valamint az embrió adományozásával végzett embrió-beültetést is. Az eljárások nemcsak házastársak, hanem különmű élettársak vonatkozásában is alkalmazhatók. Az Etv. indokolása kifejti, hogy a reprodukciós eljárások célja a meddőség következtében gyermeknemzésre, más módon képtelen párok - elsődlegesen vér szerinti - gyermekhez juttatása.

Az Etv. azonban nemcsak a már említett reprodukciós eljárásokat szabályozta, hanem az ún. dajkaterhességet is, mint a reprodukciós eljárások egyik fajtáját.

Figyelemmel arra, hogy a dajkaterhesség - szemben az egyéb reprodukciós eljárásokkal - számos, elsősorban a származás megállapításával összefüggő, rendezésre váró kérdést vetett fel, az Etv.-nek a dajkaterhességre vonatkozó rendelkezése hatálybalépésének időpontja 2000. január 1-jével lett megállapítva annak érdekében, hogy a hatályosulásához szükséges jogszabályi módosítások, így elsődlegesen a családjogi törvény korrekciója megtörténhessen. Erre azért sem kerülhetett sor az Etv. megalkotásával együtt, mivel a dajkaterhességre vonatkozó rendelkezések képviselői módosító indítvánnyal kerültek a normaszövegbe, így annak, illetve jogkövetkezményeinek teljes körű szakmai végiggondolása, egyeztetése - értelemszerűen - nem történhetett meg.

Ilyen előzmények után kezdődött el az Igazságügyi Minisztériumban a dajkaterhesség származás megállapítására vonatkozó szabályainak kialakítása az Etv.-ben szereplő felhatalmazás alapján.

A dajkaterhességgel összefüggő leglényegesebb kérdés, hogy a dajkaterhességből származott gyermek esetében kit tekintsen a jog a gyermek anyjának. Ez a probléma azért is különösen jelentős, mivel a hatályos családjog a származás megállapítására vonatkozó rendelkezések között az anyaság kérdésével csak érintőlegesen foglalkozik. Az anyaságot a törvény - szemben az apasággal, melyet megdönthető vélelemként szabályoz - tényként és nem vélelemként kezeli. Ennek értelmében a gyermek anyja az, aki őt megszüli. Az anyaság megállapítása iránti perre csak kivételesen, talált gyermek esetén kerülhet sor vagy amikor a szülés idegen név alatt, lopott személyazonossági igazolvánnyal történik.

További neuralgikus pontja a dajkaanyaság szabályozásának, hogy amíg a többi reprodukciós eljárás esetén az ivarsejtet, embriót adományozók és a reprodukciós eljárásban résztvevő házastársak (élettársak) nem ismerik egymást, figyelemmel arra, hogy csak anonim ivarsejt, embrióadományozásra kerülhet sor egészségügyi intézmény útján, addig a dajkaterhesség valamennyi szereplője ismert, egymással kapcsolatban áll. Ennek következtében - megfelelő törvényi rendezés hiányában - előfordulhat, hogy a megszületett gyermeket mind az embriót létrehozó pár, mind a dajkaanya (és annak férje) magának követeli vagy ellenkezőleg: az esetlegesen sérült gyermeket senki sem kívánja vállalni.

Nem véletlen, hogy a dajkaterhesség orvosi, etikai, jogi problémáira figyelemmel az államok jelentős része tiltja a dajkaterhességet (béranyaságot) vagy hallgat róla.

Az elkészült - a más államok szabályozását is figyelembe vevő - kormány-előterjesztés korrekt megoldást kívánt nyújtani arra a speciális helyzetre, amikor a genetikai anya és a szülőanya személye különbözik. Az egyik változat szerint a családjogi törvény családi jogállást tartalmazó fejezete egészült volna ki azzal a törvényi vélelemmel, mely szerint a dajkaterhességből származó gyermek anyjának azt a nőt (genetikai anyát), apjának pedig azt a férfit (genetikai apát) kell tekinteni, akiknek ivarsejtjeiből létrehozott gyermeket a dajkaanya megszülte. Az ilyen anyasági, illetve apasági vélelem törvényben meghatározott esetben megdönthető. A másik változat kimondta volna, hogy a dajkaterhességből született gyermek családi jogállása ún. vérszerinti örökbefogadással rendezhető, melyhez az érdekeltek egyetértő nyilatkozata szükséges. Ez a megoldás nem állított fel anyasági vélelmet, ugyanakkor az örökbefogadás általános szabályaitól szinte minden elemében eltért.

Mindkét tervezett jogi megoldás - értelemszerűen - számos, az általánostól eltérő rendelkezést tett volna szükségessé, és még így sem lehetett volna garantálni, hogy a gyermek státusza már a megszületésekor ne legyen jogi csatározások tárgya.

Az előterjesztés államigazgatási egyeztetése során - többek között - a Szociális és Családügyi Minisztérium, illetve a Legfelsőbb Bíróság a Csjt. módosítása helyett a dajkaterhesség jogintézményének kiiktatását javasolta az egészségügyről szóló törvényből, figyelemmel arra, hogy azok az orvosi, etikai és jogi problémák, amelyeket a pótanyság felvet, nem kellően kiérlelték még a törvényi szabályozáshoz és mindez nem szolgálja a kiskorú gyermek érdekét.

2) A dajkaterhességre vonatkozó szabályozás hiánya miatt - alkotmányvédelemre hivatkozva - Önök az Alkotmánybírósághoz fordultak, melyet az Alkotmány 54. §-ának (1)

bekezdéséből, valamint 70/D. és 70/E. §-aiból kívánták levezetni (az élethez, emberi méltósághoz való jog, a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jog, és az azzal kapcsolatos állami feladatok). Az Alkotmánybíróság döntést még nem hozott.

Álláspontom szerint a dajkaterhességre vonatkozó szabályozás elmaradásának alkotmányellenessége az Alkotmány idézett szakaszainak egyikéből sem vezethető le. Amikor az Országgyűlés az Etv.-ben a reprodukciós eljárások számos változatának szabályozásával azok igénybevételét lehetővé tette a meddő, gyermeket kívánó házastársak és élettársak számára, széleskörűen biztosította az Alkotmány 70/D. és 70/E. §-aiban foglalt állami kötelezettség teljesülését. E lehetőségek mellett a dajkaterhesség esetleges biztosítása tehát nem alkotmányos köteletség, a szabályozás mérlegelés tárgya lehet.

A korábban kifejtettek alapján azonban a dajkaterhesség szabályozását a Kormány nem találta időszerűnek, különös tekintettel arra, hogy az Etv. dajkaterhességre vonatkozó, hatályon kívül helyezett rendelkezései a genetikai anya jogának hangsúlyozása, primátusa mellett nem tudták megfelelően biztosítani a dajkaanya önrendelkezési jogát, emberi méltóságát, illetve a születendő gyermek alapvető jogait, és a szükséges összhang a családjogi törvény esetleges módosításával sem volt megteremthető.

Figyelemmel arra, hogy a dajkaterhesség biztosítása, lehetővé tétele nem minősül alkotmányos alapjogból levezethető kötelezettségnek, a dajkaterhességgel összefüggő egészségügyi és családjogi szabályok nem valósítanak meg mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességet.

Az új Polgári Törvénykönyv (és ezen belül az ún. Családjogi könyv) koncepciója is úgy foglalt állást, hogy „sem a dajkaanyaság, sem a béranyaság kérdésének rendezését nem tartja indokoltnak, és így az anyai jogállás erre az esetre vonatkozó szabályozását sem.”

B u d a p e s t, 2005. március 8.

Üdvözlettel:

dr. Kondorosi Ferenc